

Biuletenio tematika ir tema

Kultūra ir kultūros politika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas**Kultūrinės spaudos rėmimo modelio pertvarkos Lietuvoje iššūkiai****Esminiai žodžiai**

Kultūrinė spauda, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, Medijų rėmimo fondas, valstybės paramos žiniasklaidai modeliai, pertvarka

Serija ir registracijos numeris

R-2024-3

Leidimo data

2024-05-15

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras Analitinė apžvalga Kita**Šaltiniai: kategorijos**

-
- Teisės aktai
-
- Politinė komunikacija
-
-
- Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
-
- Žiniasklaidos turinys
-
-
- Socialinių tinklų turinys
-
- Statistiniai duomenys
-
- Mokslo darbai
-
-
- Metainformaciniai produktai
-
- Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki2011 01 12 -
2024 05 06**Šaltiniai: kalbos**

-
- Lietuvių k.
-
- Lenkų k.
-
-
- Anglų k.
-
- Kitos ES kalbos
-
-
- Rusų k.
-
- Kitos

Citavimui (APA stiliumi) Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Kultūrinės spaudos rėmimo modelio pertvarkos Lietuvoje iššūkiai* (R-2024-3). Vilnius.**Kontaktiniai duomenys**

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Šiame analitiniame darbe:

- apžvelgiamos pagrindinės viešajame diskurse išryškėjusios Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo vykdyto kultūrinės žiniasklaidos paramos administravimo problemos;
- trumpai aptariamos kai kurios iniciatyvos reformuoti Lietuvos žiniasklaidos rėmimo modelį ir jų kontekste išryškėję iššūkiai;
- nagrinėjami naujojo Medijų rėmimo fondo veiklos pradžių lydėję nesklaidumai bei jų priežastys;
- pateikiama akcentų ir įžvalgų.

1. Įžanga

Šiame darbe kultūrinės žiniasklaidos svarba ir lietuviškosios kultūrinės spaudos raida neanalizuojama, tačiau verta paminėti, kad **kultūros periodika atlieka ugdomąjį vaidmenį, plečia visuomenės akiratį, vykdo nuoseklią Lietuvos elitinės kultūros stebėseną ir analizę, kuria terpe meno kritikos bei literatūros talentams atsirasti ir augti**.^{1,2} Pvz., lietuviškosios tapatybės sklaidos aspektą Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių kultūrinėje spaudoje tyrinėjusios dr. Jolantos Budriūnienės teigimu, „**Kultūrinė spauda yra glaudžiai susijusi su socialinio, kultūrinio, politinio lauko reiškiniais, reflektuoja jų santykį su visuomene, išryškina vertybinį matmenį**, todėl ji yra svarbus visavertės visuomenės požymis ir atspindys. Komunikacijos kontekste kultūrinė žiniasklaida – tam tikros rūšies medija, kuria perduodamas specifinis pranešimas.“³

Kultūrinės žiniasklaidos sektoriaus padėtis Lietuvoje ilgą laiką buvo (ir tebėra) sudėtinga, viešojoje erdvėje esama nemažai šio sektoriaus atstovų ir kitų kultūrinės spaudos likimu susirūpinusių asmenų pareiškimų, diskusijų, išsakytų nuogąstavimų dėl jos išnykimo, kritikos dėl šios spaudos rėmimo politikos ir pan. Pvz., 2011 m. publikuotame straipsnyje rašytojas Laurynas Katkus prisimena prieš penkerius metus gvildenęs lemtingas lietuviškos kultūrinės žiniasklaidos problemas ir jas suskirstęs į tris lygmenis: **teisinį-politinį, paramos teikimo ir pačių leidinių – jų redakcinės politikos ir vadybos**. Tarp pagrindinių kultūrinės žiniasklaidos bėdų rašytojas įvardijo politinės klasės abejingumą šiai sričiai skirstant paramą lygiavos principu (esą dėl to nyksta leidinių motyvacija konkuruoti tarpusavyje, finansinė parama išskaidoma, trūksta konkrečių

¹ Kuo ypatingi kultūros leidiniai? Autorių augimo terpė, alternatyva, lėtas laikas. (2019 m. liepos 23 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lyrtas.lt/kultura/meno-pulsas/2019/07/23/news/kuo-ypatingi-kulturos-leidiniai-autoriu-augimo-terpe-alternatyva-letas-laikas-11215637>

² Kultūros periodinių leidinių asociacija. (2020 m. kovo 11 d.). Atviras laiškas ministrui pirmininkui ir finansų ministrui dėl būtinybės didinti kultūros periodinės spaudos rėmimą, nepriklausomai nuo rėmimo formos. Prieiga per internetą: https://www.7md.lt/tarp_disciplinu/2020-03-13/Del-butinybes-didinti-kulturos-periodines-spaudos-remima-nepriklausomai-nuo-remimo-formos

³ Budriūnienė, J. (2020). JAV lietuvių kultūrinė spauda anglų kalba (1950-1990) lietuviškosios tapatybės sklaidos aspektu. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/knygotyra/article/view/18607/17833>

kriterijų, be to, prastai atliekama tiesioginė kultūrinės žiniasklaidos pareiga aprėpti ir reflektuoti kultūros procesą), nelanksčią, negyvybingą redakcinę politiką (daugelio leidinių apimtys ir periodiškumas prasilenkia su realiomis galimybėmis, vis siaurėja jų aprėpiamos sritys, dar labiau susiskaido ir taip nelabai gausi kultūrinės žiniasklaidos auditorija), menkstančią kritinę kultūrą, kurios pirminė terpė, autoriaus nuomone, yra kultūrinė žiniasklaida. Katkaus teigimu, „Visų šitų problemų fonas ir daugelio (nors ne visų) priežastis yra nepaprastai prasta žiniasklaidos finansinė būklė, kuri visus – ir leidėjus, ir bendradarbius paverčia gyvenančiais, švelniai tariant, palei skurdo ribą“.⁴ Praėjus netrumpam laikui nuo minėto straipsnio, 2022 metais, parengtoje nacionalinio transliuotojo laidoje „Fokusas“ dalyvavusi periodinio kultūros žurnalo „Nemunas“ redaktorė Erika Drungytė pažymėjo, kad kultūrinė žiniasklaida negali pati (be valstybės paramos) išsilaikyti, nes tokio pobūdžio leidiniai yra mažo tiražo, todėl nedomina reklamos užsakovų, kurie prioretizuoja daugiatiražius dienraščius. Buvęs žurnalo „Literatūra ir menas“ vyr. redaktorius Gytis Norvilas savo ruožtu pridūrė, kad kultūrinės spaudos finansavimas iš esmės nesikeitė 10 ar daugiau metų ir „skaičiuojant visas išlaidas, kaštus <...>, tai kultūrinė žiniasklaida dabar vaikšto dugnu ir tuo dugnu vaikšto jau daug metų <...>“.⁵

Svarbu akcentuoti, kad dažnu atveju žiniasklaidos (ne tik kultūrinės) priemonės be vienokia ar kitokia forma teikiamos valstybinės paramos sunkiai išsiverčia ir kitose Europos šalyse. Tarp tokią situaciją lėmusių veiksnių – sparti informacinių technologijų raida ir skaitmenizacijos proveržis, pajamų iš reklamos praradimas, ekonominiai nuosmukiai, ypač – 2007-ųjų krizė, vis dar juntamos COVID-19 pandemijos pasekmės ir t. t.⁶ **Žiniasklaidos pliuralizmo stebėseną (angl. *Media Pluralism Monitor*)** rodo, kad Europos žiniasklaidos rinkos pliuralizmui gresia didelis pavojus. Žiniasklaidos pliuralizmo stebėsenos 2023 m. ataskaitos duomenimis, 21-oje iš 32 tirtų Europos šalių žiniasklaidos rinkos pliuralizmas susiduria su didele rizika. **Lietuva taip pat patenka į šalių, kuriose žiniasklaidos pliuralizmas patiria didelę grėsmę, grupę.** Pliuralistinėje žiniasklaidos rinkoje veikia daug žiniasklaidos priemonių, todėl informacijos vartotojai turi platų pasirinkimą, gali susipažinti su nuomonių ir tyrimų įvairove. **Mažo pliuralizmo rinkoje priešingai – žiniasklaidos galia daryti įtaką visuomenei sutelkta kelių stambių žaidėjų rankose.**^{7,8} Taigi, nedidelių tiražų kultūrinė ir kitokia nišinė spauda yra svarbi, tačiau ypatingai pažeidžiama, todėl priklausoma nuo vienokios ar kitokios formos valstybinės paramos.

Toliau šioje apžvalgoje plačiau nušviečiamas viešasis diskursas, sietinas su Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimais, pagal kuriuos pertvarkytas paramos žiniasklaidai modelis steigiant naują viešąją įstaigą – Medijų rėmimo fondą.

2. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo veiklos finansuojant kultūrinę žiniasklaidą trūkumai

Anksčiau lietuviškos žiniasklaidos rėmimą administravo 1996 m. įsteigta viešoji įstaiga Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (SRTRF), kurios misija – „konkurso tvarka teikti paramą viešosios informacijos rengėjų kultūriniais, visuomenės informavimo saugumo, medijų raštingumo ugdymo ir šviečiamiesiems projektams žiniasklaidoje“.⁹

Ši institucija nuolat sulaukdavo kultūrinės žiniasklaidos atstovų kritikos dėl **nepakankamo biudžeto**, kuris negalėjo užtikrinti kultūrinių leidinių finansinio tvarumo. Pvz., 2015 metų sausio mėnesį, reaguodami į paskelbtus tų metų SRTRF kultūros ir meno leidinių programos rezultatus, keli Lietuvos kultūros leidiniai išplatino kreipimąsi į šalies valdžią dėl nepakankamo finansavimo akcentuodami, kad tai daro ne pirmą kartą per pastarąjį dešimtmetį. Laiške atkreipiamas dėmesys į kai kurių leidinių finansavimo dinamiką, pvz., nurodoma, kad „Literatūra ir menas“ 2013 m. gavo 235 tūkst. litų (68 tūkst. eurų), o 2015 m. – jau tik apie 204 tūkst. litų (59 tūkst. eurų). „Šiaurės Atėnų“ finansavimas tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo nuo 115 tūkst. litų (33,3 tūkst. eurų) iki 70 tūkst. litų (20,3 tūkst. eurų). Kreipimesi prašoma imtis priemonių – persvarstyti kultūros spaudos rėmimo gaires ir prioritetus, ieškoti argumentų didinti, o ne mažinti finansavimą¹⁰, bet kultūrinės spaudos situacija ir toliau žymiai nepagerėjo – praėjus keleriems metams žurnalo „Literatūra ir menas“ leidėjai skundėsi, kad fondo finansavimas 2016–2020 m. laikotarpiu jiems mažėjo nuo 72 tūkst. eurų iki 56 tūkst. eurų.¹¹

Nepakankamo finansavimo problemą pripažino ir buvusi SRTRF direktorė Vaiva Žukienė. 2020 m. pristatydama praėjusių metų fondo veiklos ataskaitą ji teigė, kad „žiniasklaidai remti skirta suma – 2,7 mln. eurų – nekinta aštuonerius metus, tuo metu projektų įgyvendinimo išlaidos yra išaugusios. Iš jų atskaičius įvairias išlaidas **fondo veiklai, žiniasklaidos projektams realiai tenka 2,5 mln. eurų, kai pareiškėjai paraiškose prašo beveik 7 mln. eurų.** Pasak fondo vadovės, „Ypač jeigu įvertinsime tai, kad šis fondas finansuoja būtent kultūrinę žiniasklaidą, kuri neturi daugiau iš kur paprašyti

⁴ Katkus, L. (2011 m. sausio 12 d.). Apie vadybą, leidybą ir dalybą: kas pasikeitė per penkerius metus? Prieiga per internetą:

<https://www.bernardinai.lt/2011-01-12-apie-vadyba-leidyba-ir-dalyba-kas-pasikeite-per-penkerius-metus/>

⁵ LRT Plius. (2023 m. liepos 1 d.). Kaip šiandien laikosi kultūros žiniasklaida? Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000204325/fokusas-kaip-siandien-laikosi-kulturos-ziniasklaida>

⁶ Dragomir, M. (2021). State financial support for print media: standards and european practices. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/file-2-marius-report-eng/1680a4d519>

⁷ Bleyer-Simon, K., Brogi, E., Carlini, R., Da Costa Leite Borges, D., Nenadić, I., Palmer, M., Parcu, P. L., Trevisan, M., Verza, S., Žuffová, M. (2023).

Monitoring Media Pluralism In The Digital Era. Prieiga per internetą:

https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/75753/MPM2023_General_report.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁸ Shach, P. (2023 m. rugpjūčio 18 d.). Overcoming the financial problem – strategies used by local media in Europe. Prieiga per internetą:

<https://thefix.media/2023/8/18/overcoming-the-financial-problem-strategies-used-by-local-media-in-europe>

⁹ Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas.(n. d.). Prieiga per internetą: <https://srtfondas.lt/>

¹⁰ Kultūros leidiniai paskelbė kreipimąsi į šalies valdžią dėl nepakankamo finansavimo. (2015 m. sausio 22 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.bernardinai.lt/2015-01-22-kulturos-leidiniai-paskelbe-kreipimasi-i-salies-valdzia-del-nepakankamo-finansavimo/>

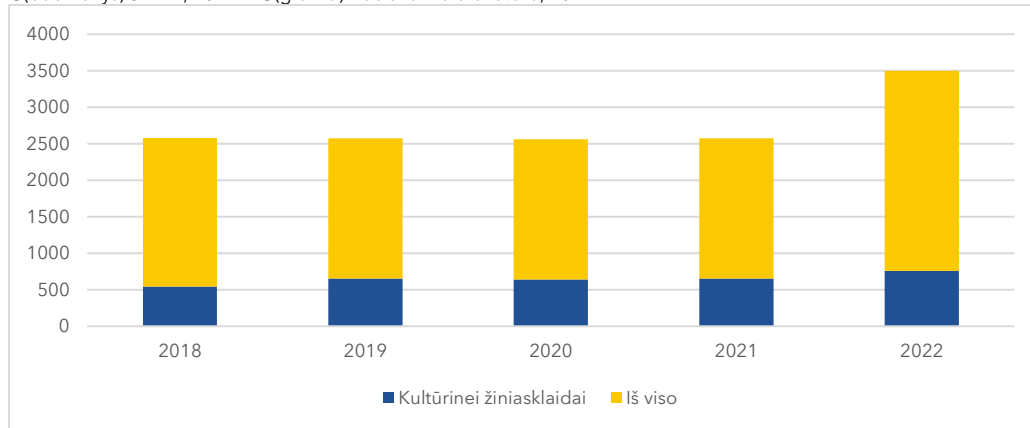
¹¹ Norvilas, G. (2020 m. sausio 27 d.). Kultūrinė žiniasklaida: smaugimo veiksmas 2, arba Numušto lėktuvo trajektorija. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1136972/gytis-norvilas-kulturine-ziniasklaida-smaugimo-veiksmas-2-arba-numusto-lektuvo-trajektorija>

pinigų, išskyrus galbūt Kultūros tarybos atskiras temas, matome, kad žiniasklaidos finansavimas reikalauja tam tikro peržiūrėjimo ir turėtų būti didesnis.¹²

2018–2022 metų SRTRF veiklos ataskaitose pateikti duomenys patvirtina, kad fondo finansavimas keturis metus reikšmingai nekito, ir tik 2022-iais buvo padidintas 1 mln. eurų – iki 3,5 mln. eurų. Kultūrinei spaudai skirtos sumos augo nežymiai – nuo 545 tūkst. eurų 2018 m. iki 758 tūkst. eurų 2022 m.

1 grafikas. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo bendras biudžetas ir kultūrinei žiniasklaidai skirtas finansavimas 2018–2022 m., tūkst. eurų. ©(duomenys) SRTRF, 2022.¹³ ©(grafika) Nacionalinė biblioteka, 2024.

2011–2012 m. atliktas Seimui atskaitingų institucijų, veikiančių kultūros srityje, veiklos valstybinis auditas, kurio metu buvo atkreiptas dėmesys į **nepakankamą fondo veiklos kontrolę ir dėl to kylančias fondo veiklos administravimo problemas**, pvz., nustatyta, kad:

- iki 2011 m. parama projektams buvo skiriama pasibaigus konkursiniam laikotarpiui,
- tam tikrų projektų išlaidos apmokamos du kartus – iš Spaudos, radijo ir televizijos bei Kultūros rėmimo fondų,
- Kultūros ministerija, kaip dalininkė ir valstybės atstovė fonde, kelis metus iš eilės nepritarė (arba susilaikė) veiklos ataskaitai, tačiau jokių pasekmių nesulaukė,
- fondo tarybos nariai nenusišalina atrenkant projektus, kai sprendžiamas su jų atstovaujamosis sąjungomis susijusios paraiškos,
- fondas kultūriniais ir šviečiamiesiems projektams gali teikti paramą, kuri neviršytų 75 proc. viso projekto lėšų poreikio, tačiau kartais šio santykio nesilaikoma,
- konkursuose dažnai laimi įstaigos (sąjungos), kurioms fondo taryboje atstovauja jų nariai ar sąjunga yra viena iš dalininkių,
- tie patys projektų rengėjai trejus metus iš eilės laimi konkursus ir kt.¹⁴

Be to, Valstybės kontrolės ataskaitoje pažymėta, kad atsižvelgiant į tai, jog fondas administruoja ne nuosavas (dalininkų), o valstybės biudžeto lėšas, jo kontrolė turėtų būti tinkamai užtikrinama suteikiant įstaigai atitinkamą statusą.

Žiniasklaidoje užsimenama, kad 2013 metų gruodį Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas gavo Specialiųjų tyrimų tarnybos antikorupcinio vertinimo išvadą, kurioje daugiausia kritikos išsakyta **projektų ekspertavimo tvarkai**, taip pat nurodyta, kad dabartinė valstybės skiriamų asignavimų paskirstymo tvarka programoms **neskatina konkurencijos**, o atskirais atvejais **gali sudaryti sąlygas piktnaudžiavimui**.¹⁵

SRTRF sulaukdavo priekaištų ir dėl **skaidrumo skirstant lėšas trūkumo bei dėl neaiškios konkursų tvarkos**. Pz., 2012 m. tuometis Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas Valentinas Stundys komentavo, kad SRTRF pertvarkyti būtina, nes pastaraisiais metais įsitikinta, kad „trūksta teisinių saugiklių, kurie saugotų nuo piktnaudžiavimų, skirstant valstybės paramą kultūriniais, šviečiamiesiems bei pilietinėms projektams žiniasklaidoje“.¹⁶ 2014 m. gausus būrys menininkų, mokslininkų, intelektualų, Nacionalinės premijos laureatų, reaguodami į tuo metu Seime svarstytą projektą dėl SRTRF pertvarkymo, paskelbė peticiją, kurioje dar kartą atkreipiamas dėmesys į tai, kad pastaraisiais metais SRTRF skiriamos didesnės sumos, tačiau parama profesionaliai kultūrinei žiniasklaidai nedidėja. Peticijoje taip pat akcentuojama, kad 2009 m. ekonominės krizės metu priimtas Vyriausybės potvarkis, kuriuo patvirtintos paramos proporcijos atskiroms sritims, turėjo galioti tik vienus metus, tačiau išliko iki 2014 m. Pagal jį remiamų sričių skirstymas yra ne tik pernelyg išskaidytas, bet ir itin

¹² Skėrytė, J. (2020 m. birželio 17 d.). V. Žukienė: spaudos rėmimo fondo finansavimas turi būti peržiūrėtas. Prieiga per internetą:

https://www.15min.lt/kultura/naujiena/renginiai/v-zukiene-spaudos-remimo-fondo-finansavimas-turi-buti-perziuretas-29-1334350?utm_medium

¹³ SRTRF ataskaitų archyvas. (2022). Prieiga per internetą: <https://srtfondas.lt/fondo-ataskaitu-archyvas>

¹⁴ Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. (2012 m. gegužės 17 d.). Valstybinio audito ataskaita Seimui atskaitingų institucijų, veikiančių kultūros srityje, veikla, Nr. VA-P-50-2-6. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/Download/2495>

¹⁵ Vaiškūnas, J. (2014 m. kovo 9 d.). Verda aistros dėl Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo pertvarkos. Prieiga per internetą:

<https://alkas.lt/2014/03/19/verda-aistros-deli-spaudos-radijo-ir-televizijos-remimo-fondo-pertvarkos/>

¹⁶ Navickas, A. (2012 m. birželio 28 d.). Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas - kryžkelėje. Prieiga per internetą:

<https://www.bernardinai.lt/2012-06-28-spaudos-radijo-ir-televizijos-remimo-fondas-kryzkeleje/>

nelankstus. Esamas remiamų sričių suskirstymas ir proporcijų sistema neskatina konkurencijos, o atskirais atvejais gali sudaryti galimybę piktnaudžiauti. Peticijoje reiškiami abejonių dėl kai kurių remiamų leidinių turinio ir juridinio statuso, taip pat dėl fondo finansavimo prioritetų, kai minėtu Vyriausybės potvarkiu kultūros ir meno leidiniams skirta tik 23 proc. paramos, o regioninei žiniasklaidai – net 37 proc. Peticijos iniciatoriai ragino neatidėliotinai spręsti fondo veiklos viešumo, ypač projektų vertinimo kriterijų bei principų srityje klausimą ir kt.¹⁷ Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos direktorė Rasa Navickienė savo ruožtu 2015 m. tvirtino, kad „Dažnai pareiškėjai nežino, kur kokį projektą reikėtų teikti. Vienos programos buvo padarytos pagal tematiką, kitos pagal technologiją, trečios pagal regionišumą“.¹⁸

Būta problemų ir dėl **perteklinės biurokratijos**. Reikšdami nepasitenkinimą dėl vėluojančio finansavimo kultūros leidinių atstovai 2016 metų sausio mėnesį surengė protesto akciją prie Vyriausybės. Kultūros savaitraščio „Šiaurės Atėnai“ redaktorė Giedrė Kazlauskaitė sakė, kad nesulaukęs finansavimo iš SRTRF leidinys metus „pradėjo tuščia sąskaita ir neturi jokių finansų, išskyrus prenumeratą“.¹⁹

Viešojo diskurso analizė rodo, kad maždaug nuo 2011-ųjų metų Lietuvoje daugiausia reikšta kultūros leidinių redaktorių, SRTRF atstovų, intelektualų ir kitų suinteresuotų grupių pastabų dėl nepakankamo ir vėluojančio finansavimo – nuo valstybinės paramos itin priklausomiems kultūros leidiniams tai kėlė išnykimo grėsmę. SRTRF ne kartą kritikuotas ir dėl skaidrumo trūkumo skirstant lėšas, neaiškios konkursų tvarkos, nelankstumo, neefektyvumo ir pan., taigi šios institucijos pertvarkai būta pagrindo.

3. Žiniasklaidos rėmimo modelio pertvarkos iniciatyvos

Atsižvelgiant į suinteresuotų grupių kritiką bei pastabas Lietuvoje ne kartą bandyta tobulinti kultūrinės periodikos finansavimo mechanizmą, tačiau kiekvienu atveju siūlyti pertvarkos projektai sulaukdavo priešaringų žiniasklaidos atstovų, kultūros bendruomenės narių, politikų vertinimų ir ryškesniems pokyčiams dažnai būdingo tam tikro pasipriešinimo.

Pvz., tuomečio kultūros ministro Arūno Gelūno 2011 m. birželio 20 d. įsakymu sudaryta speciali darbo grupė svarstė įvairius SRTRF pertvarkos modelius. Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui **2011 metų lapkričio mėnesį pateiktame darbo grupės projekte** siūlyta atsisakyti 11 asmenų SRTRF tarybos, kurioje paprastai dominuoja Meno kūrėjų asociacijos atstovai, ir apsiriboti direktoriumi bei valdyba, kurią sudarytų 5 nariai, kurie būtų renkami dalininkų, bet patys negalėtų būti dalininkų atstovaujamo organizacijų vadovai. Siūlyta fondo valdybą įpareigoti svarstyti tiek viešosios informacijos rengėjų, tiek ekspertų apeliacijas, taip pat siekta sustiprinti ekspertų reikšmę, kartu griežtinant reikalavimus jų atrankai bei veiklai. Vis tik Seimo komitetas nusprendė, kad siūlomos pataisos nepanaikina visų abejonių dėl SRTRF veiklos, ir įpareigojo Kultūros ministeriją parengti alternatyvų pertvarkos projektą. **2012 metų birželį minėtam Seimo komitetui pristatytas ministerijos specialistų parengtas Kūrybingos žiniasklaidos rėmimo fondo, kuris perimtų SRTRF funkcijas, projektas.** Juo siūlyta keisti fondo juridinį statusą, iš viešosios įstaigos jį pertvarkant į biudžetinę – tai reikštų, kad fondo savininke taptų valstybė, o savininko teises ir pareigas perimtų Kultūros ministerija. Projektuota, kad Kūrybingos žiniasklaidos rėmimo fondui vadovautų direktorius, kuris kultūros ministro būtų skiriamas konkurso būdu trejų metų kadencijai. Šiame pertvarkos variante nebeliko valdybos, bet siūlyta steigti 9 narių ekspertų tarybą. Ir šis SRTRF pertvarkymo modelis nesulaukė Seimo narių palaikymo – nuspręsta neskubėti ir tęsti variantų, kaip pertvarkyti fondo veiklą, paieškas.²⁰

2015 m. grupė parlamentarų registravo Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, kuriomis siūlyti iš esmės panašūs reformos žingsniai: numatyta pakeisti SRTRF teisinį statusą iš viešosios įstaigos į valstybės biudžetinę įstaigą prie Kultūros ministerijos – Kūrybingos žiniasklaidos rėmimo fondą. Kultūros ministerija taptų fondo savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija ir jį pareigas skirtų fondo vadovą, tvirtintų jo nuostatus. Projektų ekspertinis vertinimas būtų priskirtas 5 ekspertų grupėms, sudaromoms iš ekspertų sąrašo kiekvienai fondo remiamai programai (nacionalinei periodinei spaudai, regioninei periodinei spaudai, radijui, televizijai ir internetinei žiniasklaidai) ir ekspertų tarybos kompetencijai. Ekspertų taryba būtų sudaroma iš 5 ekspertų grupių pirmininkų ir 2 kultūros ministro deleguotų narių. Atskyrus fondo administracinio valdymo bei ekspertinio projektų vertinimo kompetencijas tikėtasi užtikrinti valstybės lėšų panaudojimo skaidrumą bei efektyvumą. Siūlyta fondo veikloje taikyti įpareigojimą pateikti nešališkumo deklaracijas bei konfidencialumo pasižadėjimus, taip pat numatyti įpareigojimą fondo veikloje taikyti Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimus.²¹ Tokiai SRTRF reformai nepritarė Seimo konservatoriai, išvelgę joje Darbo partijos norą kontroliuoti šio fondo lėšas.^{22, 23} Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius taip pat kritiškai vertino šią iniciatyvą, kuri, jo nuomone, reikštų, kad „Lietuvoje gali būti atsisakyta pažangios valstybės paramos kultūrinei ir šviečiamajai žiniasklaidai sistemos, garantavusios nuo politinės valdžios

¹⁷ Šalies intelektualai paskelbė petiją dėl Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo pertvarkymo. (2014 m. vasario 25 d.). Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/ivykiai/salies-intelektualai-paskelbe-peticija-del-spaudos-radijo-ir-televizijos-remimo-fondo-pertvarkymo-693-408249>

¹⁸ Motiejūnienė, V. (2015 m. rugsėjo 8 d.). Siekiant skaidrumo reformuojamas Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/47673/siekiant-skaidrumo-reformuojamas-spaudos>

¹⁹ Paramos nesulaukiantys kultūrinės spaudos atstovai prie vyriausybės kasė sniegą. (2016 m. sausio 19 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/125322/paramos-nesulaukiantys-kulturines-spaudos-atstovai-prie-vyriausybes-kase-sniega>

²⁰ Žr. 16 šaltinį.

²¹ Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondą siūloma reformuoti. (2015 m. rugsėjo 8 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/34760/spaudos-radijo-ir-televizijos-remimo-fonda-siuloma-reformuoti>

²² Bilotaitė, A. (2014 m. gegužės 8 d.). Agnė Bilotaitė: Ar leisime paversti spaudą politinių užsakyimų įkaite? Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/agne-bilotaitė-ar-leisime-paversti-spauda-politiniu-uzsakymu-ikaite-18-425090>

²³ Žr. 15 šaltinį.

nepriklausomą paramos skirstymą. Pasiūlymo esmė – valstybės paramos žiniasklaidai skirstymas tiesiogiai ir netiesiogiai priklausytų iš esmės nuo vieno žmogaus – kultūros ministro.²⁴

2018 metų kovo mėnesį Seimo Kultūros komiteto posėdyje **Kultūros ministerija pristatė siūlymą vietoje SRTRF steigti naują instituciją – Žiniasklaidos tarybą, kurios steigėja ir vienintelė dalininkė būtų valstybė**, o šios viešosios įstaigos aukščiausias valdymo organas būtų tarybos narių susirinkimas. Tarybą sudarytų 10 narių bei tarybos pirmininkas, kurį ketverių metų kadencijai ministro teikimu skirtų Vyriausybė. Kandidatus į tarybą siūlytų rinkikai, deleguoti devynių viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų ir žurnalistų profesinių organizacijų. Galutinį sprendimą dėl tarybos sudėties priimtų ministras, patvirtinęs dešimt kandidatų iš rinkikų pasiūlytų 20-ies. Tarybos veiklai lėšas iš valstybės biudžeto kasmet skirtų Seimas. Naujajame modelyje finansavimas būtų skirstomas šešioms sritims ir šešioms programoms. Kurios projektus remti, siūlytų tarybos atrinkti ekspertai, galutinį žodį tartų taryba. Ir tarybos nariai, ir ekspertai turėtų pateikti nešališkumo deklaracijas, jiems būtų taikomi viešųjų ir privačių interesų deklaravimo reikalavimai. Tuometės kultūros ministrės Lianos Ruokytės-Jonsson patarėjas Viktoras Bachmetjevas tikino, kad siūlomas modelis yra suderintas su žiniasklaidos atstovais, tačiau Žurnalistų sąjungos pirmininkas Radzevičius ir SRTRF tarybos pirmininkė Žukienė tokiam teiginiui nepritarė.^{25, 26} Be to, Žurnalistų sąjungos vadovas ir Seimo opozicija už šio siūlymo įžvelgė kėslus žiniasklaidos kontrolę sutelkti valdančiųjų rankose.²⁷

Atmetus Kultūros ministerijos projektą, **2018 m. Seime** sudaryta tuomečio Seimo Kultūros komiteto pirmininko Ramūno Karbauskio vadovaujama **speciali darbo grupė** ydingo kultūrinės spaudos finansavimo problemai spręsti.²⁸ Darbo grupė turėjo parengti Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, kuriomis pirmiausia ketinta greta SRTRF, vėlesniuose pertvarkos siūlymuose – vietoje šio fondo – steigti naują instituciją – **Žiniasklaidos rėmimo fondą**. Pagal paskutinį darbo grupės siūlytą projektą **pagrindinis steigėjas ir vienintelis dalininkas turėjo būti Kultūros ministerija. Planuota, kad fondą valdys senatas ir taryba**. Valstybės paramą žiniasklaidai skirstytų taryba, o keturis iš 11 jos narių skirtų bei veiklą prižiūrėtų senatas, į kurį savo atstovus deleguotų įvairios tarybos ir Lietuvos teisininkų draugija (palyginimui, SRTRF dalininkai buvo apie 20 įvairių visuomeninių organizacijų; paramą skirstė septynių narių taryba). Įstatymo projekte buvo numatyta, kad Žiniasklaidos rėmimo fondas paramą skirstys pagal 6 programas, taip pat buvo numatytas saugiklis, kad kultūros periodinių leidinių srities projektams būtų skiriama ne mažiau kaip 25 proc. fondo lėšų, regionų informacinio skatinimo programai – ne mažiau kaip 35 proc. Viešojoje erdvėje rašyta, kad siūlymą įsteigti naują Žiniasklaidos rėmimo fondą ir nustatyti naują lėšų skirstymo modelį kritikavo Kultūros periodinių leidinių asociacija, Lietuvos žurnalistų sąjunga, Lietuvos žurnalistų draugija, Lietuvos žiniasklaidos tautinių bendrijų kalbomis asociacija.²⁹ Leidinio „7 meno dienos“ vyr. redaktorės Monikos Krikštopaitytės nuomone, siūlymas kultūrinei spaudai nebuvo palankus, nes pagal jį „[g]erokai mažiau įtakos gautų kultūros atstovai (iš beveik pusės tik 2 iš 11)“.³⁰ Pasikeitus valdančiajai daugumai minėtas projektas buvo atmestas.

2023 m. balandžio 25 d. Seimas patvirtino Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, kuriais numatyta SRTRF keisti nauja institucija – Medijų rėmimo fondu (MRF)³¹. Visgi kultūrinės spaudos bendruomenė turėjo nuogąstavimų dėl naujosios tvarkos dar iki įstatymo priėmimo.

Įstatyme numatyta, kad **fondo steigėjai ir dalininkai yra trys – valstybė (Kultūros ministerija), Visuomenės informavimo etikos asociacija ir Kultūros periodinių leidinių asociacija. Fondo dalininkai jo valdyme dalyvauja lygiomis dalimis**. Dar vykstant diskusijoms dėl paramos modelio, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Jonas Staselis siūlė vadovautis Medijų tarybos posėdžio sprendimu, kuris nepritarė naujo Medijų fondo kūrimui, o rekomendavo atnaujinti SRTRF. Vienas iš argumentų buvo tai, kad „Šiuo metu Kultūros ministerija yra tik vienas iš dvidešimt vieno dalininko, o įvykus permainom – taps vienu iš trijų, įgydama ženkliai galios persvarą vykdant žiniasklaidos finansavimą, tuo sparčiai mažėtų Lietuvos demokratijos indeksas ir stiprėtų valdžios įtaka nepriklausomam žodžiui. Tuo pačiu įstatymo pakeitimu planuojama įgalinti ministeriją tvirtinti naujojo Medijų [f]ondo finansuojamų projektų teikimo taisykles, kurios numatys kas, kaip ir už kiek bus finansuojama. Šiais tarsi „nekaltais“ pakeitimais didės [v]aldžios įtaka žiniasklaidai per finansavimą, kas yra ydinga demokratijos požiūriu ir gali sukelti korupcijos riziką, ypač politinės. Nors sudaroma regimybė, kad naujojo fondo ir administracijos, ir [t]arybos nariai turi nutraukti savo politinę veiklą, tačiau naujai kuriami Fondo daugelis įtakos svertų atitenka konkrečiai Kultūros ministerijai, kuriai vadovauja politinio pasitikėjimo komanda. Jau dabar Kultūros ministerijos suburtoje darbo grupėje, svarstančioje „būsimo“ Fondo programas, finansavimo paskirstymus,

²⁴ Ten pat.

²⁵ Gimbutaitė, M. (2018 m. kovo 21 d.). Kultūros ministerija siūlo steigti Žiniasklaidos tarybą. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/renginiai/kulturos-ministerija-siulo-steigti-ziniasklaidos-taryba-29-943958>

²⁶ Jačauskas, I. (2018 m. kovo 21 d.). Žiniasklaidai remti siūloma steigti valstybės valdomą tarybą. Prieiga per internetą:

https://m.kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/ziniasklaidai-remti-siuloma-steigti-valstybes-valdoma-taryba-856073#google_vignette

²⁷ Lapėnienė, J., Bardauskas, J. (2018 m. balandžio 16 d.). Ministerijos kuriama institucija turi žiniasklaidos kontrolės požymių. Prieiga per internetą:

<https://m.kauno.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/ministerijos-kuriama-institucija-turi-ziniasklaidos-kontroles-pozymiu-859563>

²⁸ Skėrytė, J. (2018 m. birželio 13 d.). Seimo Kultūros komitetas nutarė pats kurti naują žiniasklaidos rėmimo modelį. Prieiga per internetą:

<https://www.15min.lt/verslas/naujiena/bendroves/seimo-kulturos-komitetas-nutare-pats-kurti-nauja-ziniasklaidos-remimo-modeli-663-986202>

²⁹ Skėrytė, J. (2021 m. sausio 15 d.). Karbauskio darbo grupės sukurtas žiniasklaidos rėmimo modelis atmestas Seime. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1313278/karbauskio-darbo-grupes-sukurtas-ziniasklaidos-remimo-modelis-atmestas-seime>

³⁰ Krikštopaitytė, M. (2020 m. sausio 22 d.). Monika Krikštopaitytė: Apie naujo Žiniasklaidos rėmimo modelio esminius trūkumus. Prieiga per internetą:

https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/monika-krikstopaityte-apie-naujo-ziniasklaidos-remimo-modelio-esminius-trukumus-18-1264684?utm_medium

³¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. balandžio 25 d. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 2, 6, 19, 24, 27, 28, 48

straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 19-1, 19-2 straipsniais įstatymas Nr. XIV-1904. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/85a9a4d2e35b11eda305cb3bd2af4d8?jfwid=-r101cvirz>

reikalavimus projektams, pasigirsta frazių apie suinteresuotų asociacijų vizitus ir kokius tai susitarimus su [p]remjere [Ingrida Šimonyte]“.³²

Taigi, toliau buvo nerimaujama, kad išaugs žurnalistų priklausomybė nuo politikų. Be to, Staselio nuomone, „toks trijų dalininkų parinkimas, kai vienas dalininkas yra [v]alstybės įgaliota institucija, o kiti du dalininkai atstovauja žiniasklaidos darbdaviams – prieštarauja socialinės sanglaudos principams“. <...>. Mažesnis dalininkų skaičius mažina fondo veiklos skaidrumą, o didesnis dalininkų skaičius stiprina platesnį visuomenės atstovavimą ir žiniasklaidos paramos procesų stebėseną. Numatant, jog du iš trijų kuriamo Fondo dalininkų yra leidėjų asocijuoti atstovai, atstovaujantys darbdavių interesams – niekaip nėra atstovaujami medijų kūrėjai <...>. Dalininkai tvirtins Fondo įstatus, kuriais savo veikloje vadovausis Fondas. Tarp siūlomų trijų dalininkų, kurių galutinių asocijuotų narių dauguma būtų nevyriausybinių organizacijos – nebelieka“.³³

Patvirtintame Visuomenės informavimo įstatymo variante nustatyta, kad sprendimus dėl Medijų rėmimo fondo teikiamos valstybės paramos skyrimo priima fondo kolegialus organas – taryba, sudaryta iš 10 narių, atstovaujančių įvairioms žiniasklaidos ir žurnalistų asociacijoms bei draugijoms, tarp kurių – ir Staselio reprezentuojama Lietuvos meno kūrėjų asociacija. Tačiau taryboje nėra Kultūros ministerijos atstovo. Komentuodamas tokią situaciją, kultūros ministras Simonas Kairys sakė, kad „visiškai buvo pakeistas modelis suteikiant irgi visus sprendimus ir visas diskusijas jau į savireguliacijos ir savitvarkos rankas, ir man atrodo mes truputėlį stebim tą tokią transformaciją, <...> kada tie, kas nebuvo pratę daugiau reikšti nuomonę ar kažkaip kritikuoti, ar kažką daryti, dabar iš esmės patys ir turi priimti sprendimus. Biudžetas yra užtikrintas, viskas yra užtikrinta, šioje vietoje pagrindiniai sprendimai yra Medijų rėmimo fondo taryboje <...>“.³⁴

Apibendrinant darytina išvada, kad teikti žiniasklaidos rėmimo mechanizmo pertvarkos siūlymai dažniausiai likdavo neįgyvendinti dėl užsitęsusių projektų svarstymų ir politinės valdžios pasikeitimų. Galiausiai neseniai įsteigtas MRF. Vertinant naujojo fondo veiklą reguliuojančias nuostatas manytina, kad jis turėtų veikti savireguliacijos ir savitvarkos principais ir kad viešojoje erdvėje išsakyti kultūrinės spaudos atstovų nuogąstavimai dėl grėsmių, susijusių su žiniasklaidos priklausomybe nuo politikų, neturėtų išsipildyti. Siekiant mažinti politinę įtaką fondui, Visuomenės informavimo įstatyme įteisinta papildomų saugiklių, pvz., politinės organizacijos, jų įsteigti ar valdomi juridiniai asmenys negali dovanoti fondui lėšų, o fondo tarybos nariu ar direktoriumi paskirtas politinės partijos narys turi sustabdyti narystę partijoje ir dalyvavimą jos veikloje iki tarybos ar direktoriaus kadencijos pabaigos. Visuomeninis transliuotojas LRT negali dalyvauti MRF skelbiamuose konkursuose, nes ši institucija turi atskirą biudžeto eilutę. Visgi MRF veiklos pradžia nebuvo sklandi ir sukėlė papildomų įtampų kultūrinės spaudos bendruomenėje.

4. Medijų rėmimo fondo starto nesklaidumai

VšĮ Medijų rėmimo fondas įsteigtas 2023 m. rugsėjo 19 d. Kultūros ministerijos pranešime spaudai skelbta, kad MRF misija „remti visuomenei ir valstybei reikšmingo, kokybiško, etiško ir politiškai neutralaus visuomenės informavimo priemonių turinio kūrimą, sklaidą ir viešosios informacijos rengėjų ir (ar) skleidėjų veiklą“.³⁵ Spalį viešąjį konkursą eiti MRF direktoriaus pareigas penkerių metų kadencijai laimėjo ilgametę darbo patirtį žiniasklaidos srityje turintis naujienų portalo „The Lithuania Tribune“ vyr. redaktorius, VšĮ „Baltoscandia Media“ vadovas Ruslanas Iržikevičius.³⁶

Sprendimus dėl MRF teikiamos valstybės paramos skyrimo priima fondo taryba, kurią sudaro 10 narių. Vieną narį į tarybą skiria Medijų taryba iš aukštųjų mokyklų, vykdančių žurnalistikos studijų programą, pasiūlytų kandidatų, kitus narius po vieną skiria viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus vienijančios organizacijos. **Fondo tarybos sudėtį 4 metų kadencijai tvirtina MRF visuotinis dalininkų susirinkimas. Fondo taryba viešojo konkurso būdu atranka ekspertus, kurie teikia tarybai išvadas dėl projektų finansavimo.** Sprendimus dėl lėšų skyrimo MRF taryba priima tik įvertinusi ekspertų išvadas. Fondo tarybos nariai ir ekspertai turi pateikti nešališkumo deklaraciją ir pasirašyti konfidencialumo pasižadėjimą.³⁷

2024 m. MRF biudžetas siekia 6,5 mln. eurų³⁸, kai pernykčiame SRTRF biudžete tebuvo 3,2 mln. eurų.³⁹

Finansavimas padvigubėjo, tačiau, palyginimui, vien nacionalinio transliuotojo – LRT grupės – finansavimas 2024 m. padidėjo 9,5 mln. eurų – nuo 63,5 mln. eurų iki 73 mln. eurų. Žiniasklaidos organizacijos dar 2023 m. kreipėsi į valdžios atstovus prašydamos laikytis visos šalies žiniasklaidos bendruomenei duotų pažadų ir kitais metais numatyti 9 mln. eurų

³² Staselis, J. (2023 m. balandžio 3 d.) Kiek parama žiniasklaidai turi būti kontroliuojama valdžios? Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/kiem-parama-ziniasklaidai-turi-buti-kontroliuojama-valdzios-92979843>

³³ Ten pat.

³⁴ LRT aktualijų studija. Ar kultūrinė spauda Lietuvoje miršta? (2024 m. sausio 24 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000316391/lrt-aktualiju-studija-ar-kulturine-spauda-lietuvoje-mirsta>

³⁵ Įsteigtas Medijų rėmimo fondas, skelbiamas fondo direktoriaus viešasis konkursas. (2023 m. rugsėjo 19 d.). Prieiga per internetą:

<https://lrm.lrv.lt/lt/naujienos/isteigus-mediju-remimo-fonda-skelbiamas-fondo-direktoriaus-viesasis-konkursas/>

³⁶ Medijų rėmimo fondo direktoriaus konkursą laimėjo Ruslanas Iržikevičius. (2023 m. spalio 25 d.). Prieiga per internetą:

<https://lrm.lrv.lt/lt/naujienos/mediju-remimo-fondo-direktoriaus-konkursas-laimejo-ruslanas-irzikevicius/>

³⁷ Medijų rėmimo fondas. (2024 m. gegužės 6 d.). Fondo taryba. Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lrv.lt/lt/fondo-taryba/>

³⁸ Medijų rėmimo fondas paskelbė konkursus gauti finansinei paramai. (2024 m. kovo 4 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2214014/mediju-remimo-fondas-paskelbe-konkursus-gauti-finansinei-paramai>

³⁹ Finansų ministerija. 2023 metų Lietuvos Respublikos Valstybės biudžeto asignavimų paskirstymas pagal tvirtinamas programas. Prieiga per internetą: [https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2023_pagal%20programas\(1\).pdf](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2023_pagal%20programas(1).pdf)

biudžetinį finansavimą, kuris kasmet didėtų kaip ir LRT atveju.⁴⁰ Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Radzevičius priminė, kad kurdama naują valstybės paramos žiniasklaidai modelį Vyriausybė įsipareigojo užtikrinti tinkamą paramą kultūrinei ir regionų, tiriamajai žurnalistikai ir net individualioms žurnalistų stipendijoms bei išreiškė viltį, kad „Seime bus patvirtintas ir tinkamas biudžetas, nes kol kas lėšų biudžeto projekte numatyta gerokai per mažai“.⁴¹

Įsteigus MRF išaugo ne tik bendras institucijos biudžetas, bet ir kultūrinės žiniasklaidos srčiai skiriama biudžeto procentinė dalis.

1 lentelė. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo ir jį pakeitusio Medijų rėmimo fondo programos bei joms skirta šių institucijų biudžeto dalis, proc.
©(duomenys) Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2019⁴², MRF, 2024.⁴³

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Programa	Biudžeto dalis
Periodinių kultūros ir meno leidinių	25
Nacionalinės periodinės spaudos	10
Regioninės periodinės spaudos	25
Nacionalinių radijo ir televizijos	16
Regioninių radijo ir televizijos	8
Internetinės žiniasklaidos	16

Medijų rėmimo fondas

Programa	Biudžeto dalis
Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių	36
Regioninės žiniasklaidos	38
Naujųjų, tiriamosios ir šviečiamosios žurnalistikos	21
Žiniasklaidos tautinių mažumų kalbomis ir lietuvių išėmimo	5

Nepaisant padidėjusių rodiklių, MRF veiklos pradžia nebuvo sklandi ir tai sukėlė papildomų įtampų kultūrinės spaudos bendruomenėje. Panaikintas SRTRF konkursų paramai gauti 2024-aisiais metais jau neorganizavo, o naujai įsteigtas MRF pirmuosius konkursus paskelbė tik kovo 4 d.⁴⁴ Dėl užtrukusio pereinamojo reorganizacijos laikotarpio sulaukta nemažai kultūrinės spaudos atstovų kritikos. Paprastai kvietimai paraiškoms teikti būdavo skelbiami rugsėjo mėnesį, o rezultatai paaikšdavo jau metų gale.⁴⁵ Žiniasklaidos rėmimo modelį reglamentuojančio įstatymo priėmimas užsitęsė 2023 metų balandį opozicijai atsisakius dalyvauti balsavime.⁴⁶ Dėl šios priežasties vėlavo visi instituciniai reorganizaciniai procesai. Kultūros viceministras Vygintas Gasparavičius tuomet tvirtino: „tikimės paraiškų konkursą paskelbti gruodžio mėnesį, o mažųjų programų rezultatus turėti dar šiais [2023-iais] metais“.⁴⁷ Kaip žinia, konkursas buvo paskelbtas tik 2024 metų kovo mėnesį.

2024 metų sausio mėnesį žurnalo „Kultūros barai“ vyr. redaktorė Laima Kanopkienė paskelbė, kad vėluojant skelbti MRF konkursus, leidinys yra priverstas nutraukti veiklą. „Jie dabar mums sako: pusmetį gyvenkite be atlyginimų, be honorarų autoriams, be užmokesčio spaustuvėms. Prašykite visų, kad palauktų. O kai gausite finansavimą – tuomet ir sumokėsite“, – teigė Kanopkienė. Tiesa, žurnalo vyr. redaktorė pripažino, kad kitų finansavimo šaltinių neieškojo ir nedalyvavo Kultūros Tarybos skelbiamuose konkursuose, nes nenorėjo būti dar vienu konkurentu siaurame kultūros projektų lauke.⁴⁸

Komentuodamas susidariusią situaciją „LRT aktualijų studijos“ vedėjas Marius Jokūbaitis vardijo, kad „7 meno dienos“ pinigų turi iki kovo, „Naujasis Židinys-Aidai“ iki vasario, žurnalas „Metai“ atsisakė honorarų, o „Šiaurės Atėnai“ spręs savo likimą kovą.⁴⁹ „7 meno dienų“ redaktorė Agnė Narušytė taip pat pabrėžė, kad kuriant naują žiniasklaidos rėmimo modelį turėjo būti užtikrintas finansavimo tęstinumas. „Taip išeina, kad spauda turės sustoti. Per 20 metų blogo rėmimo, kurį vykdė jau panaikintas fondas. Jis ne veltui panaikintas, mes jau išnaudojome visus savo resursus, kuriuos turėjome. <...> Aišku,

⁴⁰ Balčiūnienė, R. (2023 m. spalio 26 d.). Medijų rėmimo fondo biudžetu nepatenkinta žiniasklaida prašo institucijų didinti finansavimą. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/rinkodara/medijos/2023/10/26/mediju-remimo-fondo-budzetu-nepatenkinta-ziniasklaida-praso-instituciju-didinti-finansavima>

⁴¹ Ten pat.

⁴² Valstybės teikiamos dalinės finansinės paramos kultūriniais, visuomenės informavimo saugumo, medijų raštingumo ugdymo ir šviečiamiesiems projektams pagal Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui pateiktas paraiškas bendrieji konkursų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 31 d. nutarimu Nr. 1190 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. sausio 20 d. nutarimo Nr. 60 redakcija). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CBC6C79D778F/asr>

⁴³ Medijų rėmimo fondo finansuojamų projektų teikimo taisyklės. Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lrv.lt/lt/finansuojamu-projektu-teikimo-taisykles/>

⁴⁴ Medijų rėmimo fondas skelbia konkursus finansinei paramai gauti. (2024 m. kovo 4 d.). Prieiga per internetą:

<https://medijufondas.lrv.lt/lt/naujienos/mediju-remimo-fondas-skelbia-konkursus-finansinei-paramai-gauti/>

⁴⁵ Kajėnas, G. (2023 m. rugsėjo 13 d.). „Tikėkis geriausio, bet ruoškis blogiausiam“: žiniasklaidos rėmimo fondui vėluojant, leidėjai kalba apie nežinomybę. Prieiga per internetą: https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/tikekis-geriausio-bet-ruoskis-blogiausiam-ziniasklaidos-remimo-fondui-veluojant-leidejai-kalba-apie-nezinomybe-285-2109580?fbclid=IwAR0DNwdf6TQaNsQaeE7-AHMeyY9btfn0z5WxHZF2wrcZoBQ3u442LC2pjCA&utm_medium

⁴⁶ Skėrytė, J. (2023 m. balandžio 23 d.). Seime įstrigo naujo žiniasklaidos rėmimo modelio patvirtinimas. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1968940/seime-istrigo-naujo-ziniasklaidos-remimo-modelio-patvirtinimas>

⁴⁷ Žr. 45 šaltinį.

⁴⁸ Bertašiūtė-Čiužienė, M., Kajėnas, G. (2024 m. sausio 22 d.). Pirmoji vėluojančio Medijų rėmimo fondo auka: beveik šešis dešimtmečius gyvavę „Kultūros barai“ skelbia užsidarantys. Prieiga per internetą: https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/pirmoji-veluojancio-mediju-remimo-fondo-auka-beveik-sesis-desimtmecius-gyvave-kulturos-barai-skelbia-uzsidarantis-286-2179664?utm_medium

⁴⁹ LRT aktualijų studija. Ar kultūrinė spauda Lietuvoje miršta? (2024 m. sausio 24 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000316391/lrt-aktualiju-studija-ar-kulturine-spauda-lietuvoje-mirsta>

kad „7 meno dienos“ turės sustoti, nes mes negalime be pinigų dirbti, nemokėti honorarų, patys negalime už dyką dirbti, aišku, reikia mokėti už pačią spaudą“, – teigė leidinio redaktorė.⁵⁰

Kultūros ministerija sausio 31 d. paskelbė, kad siekdama palengvinti pereinamąjį laikotarpį iki bus paskelbti MRF organizuojami konkursai, aštuonis kultūros leidinius kviečia dalyvauti viešajame pirkime ir gauti iki 5 tūkst. eurų sieksiančią paramą. Ministerija informavimu, kad, remiantis Viešosios informacijos rengėjų ir skleidėjų informacinėje sistemoje pateiktais duomenimis, „kreiptasi į „Nemuno“, „Literatūros ir meno“, „Metų“, „Naujojo Židinio-Aidų“, „Šiaurės Atėnų“, „Kino“, „7 meno dienų“ ir „Kultūros barų“ redakcijas. Paramą gavę leidiniai įsipareigoję skelbti kultūros bendruomenei aktualų turinį: galimybes kultūros ir meno kūrėjams, konkursų skelbimus, atliktus kultūros ir meno srities tyrimus ir panašiai. Parama bus skiriama kultūrinei spaudai, atitinkančiai spausdinto kultūros periodinio leidinio, leidžiamo dažniau nei kartą per ketvirtį ir ne mažiau nei penkis kartus per metus, kriterijus“.⁵¹

Kultūrinės spaudos atstovai priekaištų MRF turėjo ne tik dėl vėluojančio konkursų skelbimo, bet ir dėl pačių paraiškų teikimo taisyklių. Kaip skelbta MRF interneto svetainėje, vasario 21 d. MRF taryba svarstė Specialiųjų tyrimų tarnybos, Konkurencijos tarybos ir žiniasklaidos atstovų pateiktas pastabas bei siūlymus ir pagal šias pastabas papildytoms Finansuojamų projektų teikimo taisyklėms ir finansuojamų projektų teikimo konkurso taisyklių priedams.⁵²

Vėliau, baigiantis kovo mėnesiui, situaciją komentavęs LRT laidų vedėjas Marius Eidukonis pastebėjo, kad „dabar, vartant paskutinius leidinius, matosi, kad tie, kurie suskubo, pardavė tuos reklamos plotus Kultūros ministerijai. Tai toks štai laikinasis pulsavimas ir vyksta.“ Pasak Eidukonio, „metų pradžioje buvo patvirtintos fondo rėmimo taisyklės, kaip viena ar kita kultūros žiniasklaidos priemonė galėtų gauti tą finansavimą. Apie tai, kad tos taisyklės patvirtintos ir išsiųstos derinti Kultūros ministerijoje irgi ne visi žinojo. Tada tie, kas sužinojo, teikė savo pastabas. Ne į visas pastabas, kultūros ministru pasirašius jau galutinį taisyklių variantą, buvo atsižvelgta“.⁵³

Norėdami išdėstyti savo pozicijas dėl MRF patvirtintų paraiškų teikimo sąlygų, kultūrinės spaudos atstovai (12 leidinių) kovo 25 d. viešu laišku kreipėsi į kultūros ministrą Kairį, MRF direktorių Iržiukevičių, Kultūros periodinių leidinių asociacijos vadovą Gytį Norvilą reikalaudami „sudaryti sąlygas aplikuoti visiems kultūrinės žiniasklaidos leidiniams, nesvarbu, koku pavidalu jie publikuojami, ir šiais metais netaikyti sąlygose numatytų apribojimų dėl etatinių darbuotojų, unikalių lankytojų interneto svetainėse skaičiaus, formato (popierinio ar internetinio) bei periodiškumo. <...> ateinančių metų konkursų sąlygose ištaisyti akivaizdžius loginius prieštaravimus ir apribojimus, kurie neatitinka teisingos konkurencijos principų.“ Su naująja tvarka susipažinę redaktoriai nurodė supratę, kad didžioji dalis kultūros leidinių paraiškų teikti negali, nes:

- **konkurse gali dalyvauti „kultūrinė žiniasklaida“ ir „kultūros periodiniai leidiniai“, nors nėra apibrėžta, kas yra kultūrinė žiniasklaida ir kuo ji skiriasi nuo kultūros periodinių leidinių.** Be to, akivaizdu, kad kultūrinei žiniasklaidai sukuriama palankesnė konkurencijos sąlygos nei kultūros periodiniams leidiniams.
- Popieriniams periodiniams leidiniams keliamas reikalavimas turėti ne mažesnę nei nustatytą dydžio interneto svetainės unikalių lankytojų skaičius per mėnesį, o internetiniai kultūros leidiniai privalo turėti tam tikrą popierinio leidinio tiražą, nors visa tai neprivaloma kultūrinei žiniasklaidai. Dėl šių kriterijų **sumažėja galimų paraiškų teikėjų skaičius, nes kultūros periodiniai leidiniai dabar negali pagal naujai pasiūlytus kriterijus pakeisti ligšiolinės veiklos ar praeities rodiklius.**
- Leidiniai, siekiantys parduoti kuo daugiau popierinio tiražo ir savo turinį padarantys prieinamą visiems skaitytojams tik kas ketvirtį (tai yra vienintelė nemokamo turinio sąlyga paraiškoje – padaryti jį prieinamą kas ketvirtį), privalo kas mėnesį turėti ne mažiau kaip 3000 unikalių lankytojų. Į leidinio kokybę, turinį, viešinimo politiką, socialinius tinkus neatsižvelgiama. **Lemiamu kriterijumi, neleidžiančiu teikti projekto MRF, tampa popierinio leidinio interneto svetainės statistika.**
- **Iš internetinės žiniasklaidos atimamos visos galimybės teikti paraiškas**, nes pasirinkimas vykdyti periodinę veiklą tik internete nėra pakankamas be spausdintų leidinių.
- Dėl ydingos rėmimo politikos kultūrinė periodika visada buvo priversta smarkiai taupyti, todėl dalis leidinių neįsteigė sukurti etatinių darbo vietų. Redaktoriai bei kiti kūrybiniai darbuotojai vykdė individualią veiklą ir buvo samdomi kaip teikiantys paslaugas. Pagal naujuosius reikalavimus, **jei neturi tam tikro skaičiaus etatinių darbuotojų, leidiniai netenka galimybės teikti paraiškas ir prašyti fondo skirti lėšų šioms darbo vietoms kurti.**⁵⁴

Kreipimesi rašoma, kad atlikus apklausas paaikšėjo, jog patvirtintas sąlygas MRF paramai gauti atitinka vos keturi kultūriniai leidiniai, tačiau į apklausų rezultatus nebuvo atsižvelgta. Taip pat pažymima, kad „pagal MRF vadovo pateiktą informaciją, paraiškas pateikę ir teigiamai ekspertų įvertinti projektų vykdytojai finansavimo galėtų tikėtis: **ne anksčiau kaip liepos mėnesį projektams ir ne anksčiau kaip gegužės pabaigoje veiklai.** Nė vienas iš leidinių neturi sukaupęs „finansinės pagalvės“ išgyventi pusmetį.“⁵⁵

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Laukiant finansavimo, ministerija siūlo skubią paramą aštuoniems kultūriniai leidiniams. (2024 m. sausio 31 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2184171/laukiant-finansavimo-ministerija-siulo-skubia-parama-astuoniems-kulturiniams-leidiniams>

⁵² Medijų rėmimo fondas. Fondo taryba pritarė STT ir KT papildytoms taisyklėms ir priedams. (2024 m. vasario 21 d.). Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lrv.lt/lt/naujienos/fondo-taryba-pritare-stt-ir-kt-papildytoms-taisyklems-ir-priedams/>

⁵³ Bieliauskaitė, K. (2024 m. kovo 28 d.). Pykčio kamuoliukas Medijų rėmimo fondo konkurse? Vadovas tikina norintis kalbėtis siauresniuose ratuose. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/2236585/pykcio-kamuoliukas-mediju-remimo-fondo-konkurse-vadovas-tikina-norintis-kalbėtis-siauresniuose-ratuose>

⁵⁴ Kreipimasis dėl Medijų rėmimo fondo. (2024 m. kovo 25 d.). Prieiga per internetą: <https://www.7md.lt/kultura/2024-03-29/KREIPIMASIS-DEL-MEDIJU-REMIMO-FONDO>

⁵⁵ Ten pat.

Kovo 27 d. įvyko MRF posėdis susidariusiai padėčiai aptarti. Skelbta, kad susitikimas bus atviras, tačiau, anot Eidukonio, ne visi norintys į jį buvo įleidžiami, nepateko ir pats LRT žurnalistas. Nacionalinio transliuotojo kalbintas MRF direktorius Iržikevičius sakė, kad leidėjų laiškas gautas kovo 25 d. į darbo dienos pabaigą. Pasak jo, „Daugiausia tai buvo kultūros leidinių leidėjai. 26 dieną mes išsiuntėme jiems pakvietimą pasikalbėti. Tokia ir buvo intencija pasikalbėti su tais, kurie parašė laišką ir mums uždavė ne vieną klausimą. Mes visur vėluojame, per skubėjimą yra padaryta klaidų, nebespėjame padaryti tiek (konsultacijų), kiek norėjome, <...>. Ir vakar buvo vienas iš pirmųjų bandymų pamėginti šitą (susitikimų) formatą. Mes norėsime kalbėti, supraskit, jei mes sukviessime visus – mes neišsiaiškinsime. <...> Turim kalbėtis su konkrečios srities konkrečiais žmonėmis tam, kad išsiaiškintume. Supraskit, mes turim ne tik kultūrinę, turim visą Lietuvos žiniasklaidą. Bus daugiau susitikimų.“⁵⁶

Kiek vėliau poziciją dėl MRF veiklos viešame kreipimesi į valdžios atstovus išdėstė ir Lietuvos meno kūrėjų asociacija, kurios nuomone, MRF steigimas buvo pernelyg skubotas ir neapgalvotas. Kreipimesi rašoma, kad „Finansavimo sąlygos buvo patvirtintos jų neišdiskutavus su kultūros žiniasklaidos bendruomene, nepakankamai įsigilinus į kultūros leidinių ir žiniasklaidos specifiką. <...> 2024 metų konkursinį finansavimą galėjo įgyvendinti vis dar egzistuojantis Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas (SRTRF). Tuo labiau, kad naujojo fondo paraiškų struktūra iš esmės liko tokia pati kokia buvo SRTRF paraiškose.“⁵⁷

Lietuvos meno kūrėjų asociacija turėjo priekaištų ir dėl minėto kovo 27 d. MRF susitikimo organizavimo. Atvirame asociacijos laiške pažymima, kad „Gasparavičius informavo, kad šis susitikimas yra dalininkų susirinkimas arba išplėstinis dalininkų susirinkimas, nors pagal Fondo įstatus dalininkų susirinkimas turėtų būti sušauktas pagal tam tikras tvarkas, jame turėtų dalyvauti aiškūs deleguoti atstovai. Po tris valandas vykusio susitikimo visą atsakomybę už susidariusios situacijos sprendinius buvo nuspręsta perkelti fondo Tarybai, nors problemas sukūrė [k]ultūros ministro įsakymu patvirtintos finansavimo tvarkos.“⁵⁸

Reaguodamas į išsakytas pastabas ir skelbiant konkursą kylančius iššūkius dėl visiškai naujo teisinio reguliavimo ir paraiškų pateikimo tvarkos, MRF paraiškų teikimo terminą pratęsė iki balandžio 8 d. Taip pat paskelbtas didelį kultūrinės spaudos atstovų ažiotažą sukėlusius kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programos finansavimo sąlygų išaiškinimas. Komentare nurodoma, kad „Pagal Visuomenės informavimo įstatymą kultūros periodinis leidinys gali būti leidžiamas tiek spausdinta, tiek elektronine forma. Todėl kultūros periodinių leidinių finansavimo sąlygose reikalavimai tiražui (daugiau kaip 500 egz. projektų finansavimo atveju ir daugiau kaip 750 egz. veiklos finansavimo atveju) – taikytini tik spausdinamam kultūros periodiniam leidiniui, o reikalavimai interneto svetainės vidutinei auditorijai (daugiau kaip 3000 unikalų lankytojų projektų finansavimo atveju ir daugiau kaip 5000 unikalų lankytojų veiklos finansavimo atveju) – tik interneto svetainei, kurioje skelbiamas elektronine forma išleistas kultūros periodinis leidinys. **Minėtos sąlygos nėra viena kitą papildančios. Nekeliamas reikalavimas fiziškai spausdinamo kultūros periodinio leidinio interneto svetainei ar kitai interneto svetainei, kurioje pagal Taisyklių 87 punkte nustatytus reikalavimus bus užtikrinama turinio projekto sklaida, atitikti finansavimo sąlygose nurodytą minimalų lankytojų skaičių. Ir atvirkščiai – taisyklės nereikalauja, kad interneto svetainėje (ar kitu elektroniniu būdu) platinamas elektroninis kultūros periodinis leidinys papildomai būtų spausdinamas finansavimo sąlygose nurodytu tiražu.**“⁵⁹

MRF komentare aptariamas ir klausimas dėl reikalavimų redakcijos darbuotojų skaičiui. MRF finansuojamų projektų teikimo taisyklių prieduose numatytos sąlygos pareiškėjams dėl redakcijos darbuotojų skaičius / etatinių redakcijos darbuotojų skaičius išnašose nurodyta, kad skaičiuojami redakcijos darbuotojai, dirbę praėjusio ketvirčio paskutinę dieną. Aiškinime akcentuojama kad, **į redakcijos darbuotojų skaičių gali būti įskaičiuojami darbuotojai, dirbę praėjusio ketvirčio paskutinę dieną, neatsižvelgiant į etato dydį.** Redakcijos darbuotojais laikomi ir asmenys, dirbantys pagal civilines paslaugas sutartis.⁶⁰

Taigi, MRF išaiškinimas galiausiai paneigė keletą kultūrinės spaudos atstovų nuogaštavimų dėl reikalavimų tiražui ir unikalų lankytojų svetainėse skaičiui, taip pat dėl redakcijoje dirbančių darbuotojų skaičiaus.

2024 m. balandžio 30 d. MRF paskelbė kultūros periodinių leidinių veiklos finansavimo 2024 m. rezultatus, iš kurių matyti, kad fondo paramą veiklai šiemet pelnė 12 kultūrinių leidinių, jiems išdalyta kiek per 351 tūkst. eurų, pvz., „Šiaurės Atėnams“ skirta beveik 54 tūkst. eurų, „Literatūrai ir menui“ – beveik 50 tūkst. eurų. Vis tik Lietuvos kultūrinės spaudos finansavimo pokyčius analizuoti dar anksti, nes paskelbti tik veiklos programos finansavimo rezultatai, o projektų paraiškų vertinimas tebevyksta.⁶¹ Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programai finansuoti šiais metais numatyta per 2,1 mln.

⁵⁶ Žr. 53 šaltinį.

⁵⁷ Medijų rėmimo fondas: skaidrumas, savitvarka ar nihilizmas? (2024 m. balandžio 4 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lytas.lt/kultura/menopulsas/2024/04/05/news/mediju-remimo-fondas-skaidrumas-saitvarka-ar-nihilizmas--31291138>

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Medijų rėmimo fondas pratęsė paraiškų pateikimo terminą ir pateikia atsakymus į dažniausiai užduodamus klausimus. (2024 m. kovo 29 d.). Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lv.lt/lt/naujienos/mediju-remimo-fondas-pratesia-paraisku-pateikimo-termina-ir-pateikia-atsakymus-i-dazniausiai-uzduodamus-klausimus/>

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Medijų rėmimo fondas. (2024 m. balandžio 30 d.). Skelbiami 2024 m. konkurso rezultatai kultūros periodinių leidinių ir regioninės žiniasklaidos programose veiklai finansuoti. Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lv.lt/lt/naujienos/skelbiami-2024-m-konkurso-rezultatai-kulturos-periodiniu-leidiniu-ir-regionines-ziniasklaidos-programose-veiklai-finansuoti/>

eurų: kultūros periodinių leidinių veiklai ir kultūros periodinių leidinių projektams skirtos beveik po 769 tūkst. eurų siekiančios sumos, o kultūros projektams žiniasklaidoje finansuoti numatyta apie 598 tūkst. eurų.⁶²

Apskritai išryškėjo, kad MRF kritikos iš kultūrinės spaudos atstovų sulaukė dėl dviejų pagrindinių priežasčių – nepakankamai išdiskutuotų finansavimo principų ir vėluojančio kvietimo teikti paraiškas. Įtampų kilo ir dėl naujų paraiškų teikimo sąlygų, tačiau daugelis nuogastavimų nepasitvirtino. Kilusių sumaištį lėmė nepakankamai gerai iškomunikuotos MRF žinutės ir taisyklių išaiškinimas kultūrinės spaudos redakcijų atstovams. Pats MRF direktorius pripažino, kad „per skubėjimą yra padaryta klaidų“.⁶³

5. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Kultūrinės spaudos atstovų nuomone, jau panaikinto SRTRF finansavimas buvo nepakankamas, vos minimaliai užtikrinantis šio sektoriaus funkcionavimą. SRTRF 2018–2022 metų veiklos ataskaitose pateikti duomenys rodo, kad ketverius metus fondo finansavimas reikšmingai nekito, tik 2022 m. įstaigos biudžetas buvo padidintas 1 mln. eurų – iki 3,5 mln. eurų. Kultūrinei spaudai skirtos sumos minėtu laikotarpiu augo nežymiai – nuo 545 tūkst. eurų 2018-iais iki 758 tūkst. eurų 2022-iais metais. SRTRF buvo kritikuojamas ne tik dėl nepakankamo kultūrinės spaudos rėmimo, bet ir dėl skaidrumo trūkumo, finansavimo vėlavimo, neaiškios konkursų tvarkos ir pan.

Žiniasklaidos rėmimo modelį nepriklausomoje Lietuvoje bandyta reformuoti ne kartą. Tik 2023 m. balandžio 25 d. Seimas patvirtino Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimus, kuriuose SRTRF numatyta keisti nauja institucija – MRF. Ne visi kultūrinės spaudos atstovai pritarė naujos institucijos steigimui, dalis jų pasisakė už SRTRF pertvarką. Buvo nuogastaujančių, kad naująjį fondą labiau veiks politinė įtaka, nes SRTRF turėjo 21 dalininką, kurių vienas – Kultūros ministerija, o MRF atveju ministerija tapo viena dalininke iš trijų (kiti du dalininkai – Visuomenės informavimo etikos ir Kultūros periodinių leidinių asociacijos). Galiausiai MRF įsteigtas remiantis savireguliacijos ir savitvarkos principais. Fondo taryboje Kultūros ministerijos atstovų nėra, MRF sprendimų priėmimas priklauso nuo žiniasklaidos lauko atstovų.

Nors MRF biudžetas dvigubai didesnis nei SRTRF, perėjimas prie naujojo modelio nebuvo sklandus ir sukėlė didelį kultūrinės spaudos atstovų nepasitenkinimą. Nuo valstybės paramos stipriai priklausoma kultūrinė spauda, pvz., žurnalas „Kultūros barai“, susidūrė su finansiniais sunkumais, dėl kurių galėjo nutrūkti jų veikla. Pirmasis MRF šaukimas teikti paraiškas paskelbtas tik š. m. kovo 4 d., kai SRTRF konkursai būdavo skelbiami rudenį, o metų pabaigoje kultūrinės spaudos redakcijos pasiekdavo paskirtas finansavimas.

Kultūrinės spaudos atstovai turėjo priekaištų ir dėl naujų paraiškų teikimo taisyklių. Buvo sunerimta dėl reikalavimų leidinių tiražui ir unikalių lankytojų interneto svetainėse skaičiui, taip pat dėl redakcijos darbuotojų skaičiaus. Šie nuogastavimai buvo paneigti MRF paskelbtame naujosios tvarkos aiškinime – iš kultūrinių žurnalų, kurie savo turinį platina spausdintine ar skaitmenine forma, reikalaujama pateikti tiražų ar unikalių lankytojų kiekybinius duomenis tik tai medijai, kuria vykdoma pagrindinė sklaidos veikla. Paaiškėjo, kad kultūrinės spaudos redakcijos neprivalo deklaruoti jų svetainėse apsilankusių unikalių lankytojų skaičiaus, o kultūrinėms svetainėms nereikia platinti turinio spausdintine forma. MRF taip pat atsižvelgia į kultūrinių medijų redakcijų darbo specifiką – tai, kad darbuotojų yra nedaug, jie paprastai dirba nepilnu etatu arba yra laisvai samdomi. Dėl šios priežasties nėra svarbus redakcijos darbuotojų darbo krūvis, tik pats įdarbinimo faktas. Diskurso analizė leidžia teigti, kad šiuos nesusipratimus didžiąją dalimi lėmė nepakankamai sklandi komunikacija apie naująją tvarką.

Į ką atkreipti dėmesį ateityje:

- žiniasklaidos rėmimo modelis Lietuvoje pagrįstas sklandžiai veikiančiu valstybės lėšas paramą persikratinčio fondo mechanizmu. Pereinamasis laikotarpis anksčiau šią funkciją atlikusį SRTRF keičiant nauja institucija – MRF, nuo valstybės paramos itin priklausomai kultūrinei spaudai buvo labai skausmingas. Šis konkretus atvejis tik dar kartą patvirtina, kad planuojant ir įgyvendinant plataus masto pertvarkas būtina įvertinti galimą sėkmingo diegiamų naujovių starto vėlavimą ir įvairias kitas pereinamojo laikotarpio rizikas bei iš anksto numatyti konkrečius sprendimus, kurie padėtų išvengti viso tas naujoves priimančio (šiuo atveju – žiniasklaidos) lauko ar jo dalies funkcionavimo sutrikimų. Dar viena svarbi, bet ne nauja čia aptariamos reformos pamoka – siekiant išvengti nesusipratimų ir bereikalingų įtampų, būtinas savalaikis ir aiškus suinteresuotų grupių informavimas ir konsultavimas apie sąlygų pasikeitimus ar kitas naujoves.
- Siekiant tobulinti medijų rėmimo mechanizmą, svarbu analizuoti užsienio šalių gerą patirtį. Pvz., esama duomenų, kad mažiausią įtaką redakcinei autonomijai daro žiniasklaidos dotavimas finansuojant konkrečius projektus. Taip gana efektyviai užtikrinamas žiniasklaidos lauko nepriklausomumas nuo politinės valdžios, be to, sėkmingai įgyvendinus valstybės paramą pelniusius projektus dažnu atveju pagerėja leidinio turinys ir sklaida. Tokio finansavimo mechanizmai kuriami nustatant išsamius atrankos kriterijus, kurie leidžia užtikrinti, kad valstybės lėšos teks toms žiniasklaidos priemonėms, kurioms labiausiai jų reikia ir kurios turi vertingų projektinių idėjų. Visgi vertėtų įvertinti ir šio rėmimo būdo trūkumus, pvz., tai, kad jis labiau tinkamas trumpalaikiams projektams

⁶² Medijų rėmimo fondas. (2024 m. kovo 3 d.). Kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programos finansavimo sąlygos. Prieiga per internetą: <https://medijufondas.lrv.lt/lt/kulturines-ziniasklaidos-ir-kulturos-periodiniu-leidiniu-programos-finansavimo-salygos/>

⁶³ Žr. 53 šaltinį.

finansuoti, todėl žiniasklaidos priemonėms gali būti sudėtinga kurti ilgalaikius planus ir strategijas.⁶⁴ Atsižvelgiant į tai, kad kultūrinės spaudos terpė itin imli šiai finansavimo formai, bet ji susijusi su tam tikrais apribojimais, MRF kaip papildomą kultūrinių leidinių skatinimo galimybę turėtų šią priemonę plėtoti ir stiprinti.

---

⁶⁴ Žr. 6 šaltinį.